

ubrzanja i gubitkom sposobnosti balansiranja kretanja i postojanosti (*Beharrung*); (489). Autor smatra da između konačne katastrofe i radikalne revolucije ne postoji definitivni kraj.

Ivan Cifrić

Patrick Guillaumont
CAUGHT IN A TRAP. Identifying the Least Developed Countries
Economica, Paris, 2010., 386 str.

Dok sam čitao ovu knjigu, snažni potres pogodio je Haiti. Kada se tako nešto dogodi uvijek se pitamo je li moguće umanjiti posljedice takvih katastrofa u budućnosti. Može li ova knjiga ponuditi odgovor na pitanje zašto je toliko ljudi moralo poginuti zbog zemljinog podrhtavanja? Prije svega, Haiti je jedna od najnerazvijenijih zemalja na svijetu te se nalazi na dnu popisa prema gotovo svim indikatorima razvijenosti: ima nizak prosječni dohodak, nisku vrijednost ljudskog kapitala, dok je indeks ekonomske osjetljivosti vrlo visok. U usporedbi s drugim zemljama Haiti ipak nije najgori u svemu. Zapanjuje činjenica da dok je većina drugih nerazvijenih zemalja svoju političku samostalnost stekla tek 1960ih i 70ih godina, Haiti je nezavisan od 1804.! Usprikos tome, čini se da ova zemlja još uvijek nije u poziciji nositi se s većim izazovima - upala je zamku siromaštva.

Patrick Guillaumont započinje svoju knjigu jednostavnim pitanjem - "što su to uopće nerazvijene zemlje" - te odmah daje i konačan odgovor. 49 zemalja se danas svrstava u najnerazvijenije zemlje svijeta (engl. *least developed countries* - LDCs),

prema određenim kriterijima i procedurama koje se koriste za svrstavanje a koji su potvrđeni rezolucijom Opće skupštine UN-a. U ovu kategoriju su svrstane zemlje koje imaju nizak dohodak, značajne strukturalne zapreke napretku a tu se osobito misli na nizak ljudski kapital i visoku ekonomsku osjetljivost. U razdoblju nakon utvrđivanja kategorija za određivanje najnerazvijenijih zemalja (LDCs), broj zemalja na popisu se udvostručio te trenutno uključuje 40% zemalja u razvoju, s preko 750 milijuna ljudi ili 11,8% svjetskog stanovništva. S druge strane, njihov bruto nacionalni dohodak (BDP) iznosi samo 0,7% svjetskog BDP-a te 3,2% BDP-a zemalja u razvoju, izračunato na temelju deviznog tečaja (UNDP 2007). Kada se usporedba vrši na temelju kupovne moći, razlike su nešto manje. Najnerazvijenije zemlje (LDCs) imaju udio od oko 1,8% svjetskog BDP-a te 4,0% BDP-a zemalja u razvoju. Većina najnerazvijenijih zemalja ima nizak ili srednji broj stanovnika, smještene su u Africi te ili nemaju izlaza na more, ili su otočne, ili se nalaze u sušnim područjima. Haiti je jedina latinoamerička zemlja koja se nalazi na popisu najnerazvijenijih zemalja.

U literaturi i međunarodnim odnosima navode se i neke druge (neslužbene) strukturalne kategorije za određivanje najnerazvijenijih zemalja. Dok je pojam „najnerazvijenije zemlje“ (LDCs) službena kategorizacija Ujedinjenih naroda, Svjetska banka svake godine empirijski utvrđuje kategoriju „zemalja s niskim dohotkom“ (engl. *low-income countries*), koju sačinjava 60 ili više zemalja. U upotrebi je još jedna, geografska, kategorija „malih otočkih zemalja u razvoju“ (engl. *small island developing countries*) koju sačinjava

oko 50 zemalja, od kojih je 36 nezavisnih država. Posljednju strukturalnu kategoriju „zemlje u razvoju bez izlaza na more“ (engl. *land-locked developing countries*) čini 28 zemalja.

Nadalje, postoje tri političke kategorizacije zemalja u razvoju koje se djelomično preklapaju s kategorizacijom najnerazvijenijih zemalja (LDCs): „afričke, karipske i pacifičke zemlje“; „siromašne zemlje s velikim dugom“ (engl. *heavily indebted poor countries*); i „zemlje s niskim dohotkom pod dodatnim pritiskom“ (engl. *low-income countries under stress*), koje su danas uključene u širu grupu „osjetljivih zemalja“ (engl. *fragile states*). 2005. godine, 46 zemalja je klasificirano kao osjetljive zemlje prema određenju OECD-a a 35 prema Svjetskoj banci. Čini se da je poveznica između kategorija najnerazvijenijih zemalja (LDCs) i osjetljivih zemalja problematična, jer se kategorija najnerazvijenijih zemalja (LDCs) odnosi na strukturalna obilježja, dok se kategorija osjetljivih zemalja odnosi na različite politike i indikatore vladanja, koji će se najvjerojatnije mijenjati tijekom vremena. Ukratko, kategorija najnerazvijenijih zemalja (LDCs) je strukturalna kategorija te nije stvorena da predstavlja politike i njihove evaluacije. Kao takva relativno je stabilna, iako ne stalna. Zemlje se priključuju ili skidaju s popisa na temelju svojih strukturalnih karakteristika, na koje politike samo donekle utječu, dok one uvijek utječu na politike. Ujedinjeni narodi su već 1971. službeno prihvatili najnerazvijenije zemlje (LDCs) kao posebnu kategoriju zemalja u razvoju. U dvama poglavljima Guillaumont vrlo detaljno istražuje evoluciju načina na koji se određuju najnerazvijenije zemlje (LDCs) te kako se ta procedura vre-

menom mijenjala. Na neki način, ovo je povijest UN-ovog Odbora za planiranje razvoja (engl. *Committee for Development Planning* – CDP), kasnije preimenovanog u Odbor za politike razvoja (engl. *for Development Policy*) – kojeg je dugo vremena sam autor knjige bio član. Knjiga je stoga slika desetljeća rada i rasprava u CDP-u o kategorizaciji najnerazvijenijih zemalja (LDCs) te je ovaj autor zaista pravi stručnjak za ovo pitanje. Opisuje usklađivanja početnih kriterija identifikacije, kao i pravila za trogodišnje revidiranje popisa te recentniji fokus na neke određene osjetljivosti najnerazvijenijih zemalja (LDCs). Trenutno se koriste četiri vrste kvantitativnih kriterija za određivanje najnerazvijenijih zemalja: stanovništvo; bruto nacionalni dohodak (BND) po glavi stanovnika (engl. *Per Capita Gross National Income - GNI*); indeks ljudskog kapitala (engl. *Human Assets Index*), koji uključuje i potkategorije kao što su obrazovanje, uhranjenost, zdravlje; indeks ekonomske osjetljivosti (engl. *Economic Vulnerability Index*), uključujući i usmjerenost na izvoz, nestabilnost izvoza dobara i usluga, nestabilnost poljoprivredne proizvodnje, beskućništvo, udio poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u BDP-u, udaljenost od svjetskih tržišnih centara. Prema tome, zemlje u razvoju moraju zadovoljiti sva četiri kriterija da bi bile uključene na popis najnerazvijenijih zemalja (LDCs): (1) 75 milijuna stanovnika ili manje; (2) vrijednosti BND-a po glavi stanovnika i (3) indeksa ljudskog kapitala moraju biti ispod određenog praga; (4) vrijednost indeksa ekonomske osjetljivosti mora biti iznad određenog praga. Jednako tako postoje četiri kriterija prema kojima se najnerazvijenije zemlje (LDCs) skidaju s popisa: (1) prag za BND po glavi

stanovnika treba porasti na 20% iznad kriterija za uključivanje na popis; (2) pragovi za indekse ljudskog kapitala i (3) ekonomske osjetljivosti trebaju se smanjiti na 10% iznad kriterija za uključivanje na popis; (4) poseban profil osjetljivosti izrađuje se za zemlje koje zadovoljavaju kriterije za skidanje s popisa. Visok BND po glavi stanovnika – bar dvostruko koliki je prag za skidanje s popisa – može sam biti dovoljan kriterij za skidanje s popisa.

Ova razlika (pa čak i nedosljednost) u kriterijima za uključivanje i skidanje s popisa ukazuje na dva problema u evaluaciji statusa razvoja: možda postoji više kvantitativnih pokazatelja koji određuju siromaštvo i nerazvijenost a možda je potrebno uzeti u obzir i kvalitativna vrednovanja zajedno s čistim kvantitativnim vrijednostima. Primjer Maldiva, za koje je CDP izrazio zahtjev da ih se skinu s popisa, najbolje govori o ovim konfliktima: maldivska vlada je odbila taj prijedlog tvrdeći da će klimatske promjene ugroziti stabilnost zemlje. S obzirom da još ne postoji općeprihvaćeni indikator za okoliš (ili klimu), ne koristi se ni u određivanju najnerazvijenijih zemalja (LDCs). Jedno od rješenja bi bilo razvijanje strukturalnog indikatora za okoliš u budućnosti a drugo izrada kvalitativnog profila zemlje.

Guillaumont jasno opisuje ove nedostatke ali najviše razmatra uopće opravdanost kategorizacije najnerazvijenijih zemalja (LDCs) – te koristi sav svoj intelektualni arsenal da ju obrani. U tri poglavlja autor na teorijskoj i empirijskoj osnovi razmatra opravdanost kriterija koje koristi CDP, uspoređuje ljudski kapital najnerazvijenijih zemalja s drugim zemljama u razvoju te detaljno procjenjuje ekonomsku osjetljivost najnerazvijenijih zemalja (LDCs).

Cilj stvaranja kategorizacije je smanjenje broja najnerazvijenijih zemalja (LDCs). Značajno smanjenje tog broja označio bi uspjeh politika koje se vode prema najnerazvijenijim zemljama (LDCs), baš kao što je nekadašnje povećanje tog broja označavalo njihovu neuspješnost. No faktori kao što su manjak prirodnih resursa, klimatske promjene, lokalne politike i društveni sukobi vjerojatno će utjecati na podobnost zemalja u razvoju za uključivanje na popis ili skidanje s njega. Zbog toga je budućnost kategorizacije najnerazvijenijih zemalja (LDCs) pomalo nesigurna. Stoga Guillaumont razmatra moguće buduće slučajeve: (1) proširivanje popisa; (2) smanjivanje popisa; (3) zadržavanje sadašnjeg broja zemalja na popisu. Ovo poglavlje je vrlo zanimljivo za čitanje – zbog toga kao recenzent neću čitatelju otkriti što autor na kraju iznosi kao osobni odabir. Ono što ću ipak otkriti je da autor ulaže ogroman napor kako bi dodatno uskladio kriterije identifikacije i pokušao ih kombinirati, dodajući i pitanje bi li, u budućnosti, trebalo razviti sintetički „indeks najmanje vjerojatnosti da će se zemlja razviti“.

U posljednjom poglavlju knjige, Guillaumont apelira na poboljšanje konzistentnosti kategorizacije najnerazvijenijih zemalja (LDCs). Ova kategorizacija bez sumnje ima jasan cilj. Njen cilj je identificirati siromašne zemlje koje se suočavaju s vrlo teškim strukturalnim preprekama ekonomskom razvoju – preprekama zbog kojih će te zemlje i dugoročno ostati siromašne. Logični i empirijski temelji kategorizacije najnerazvijenijih zemalja (LDCs) se također čine opravdani, no ostaje jedan problem: konzistentnost popisa tijekom vremena. Nekonzistentnost (pa čak i nesklad) proizlazi iz današnjih nesimetričnih

pravila primjenjivanja kriterija za uključivanje i skidanje s popisa.

Patrick Guillaumont je napisao poticajnu, dobro argumentiranu knjigu o najnerazvijenijim zemljama. Nitko nije bolje kvalificiran da uvjeri Ujedinjene narode da poprave određene nekonzistentnosti. Stoga nam je drago čuti da se upravo piše priručnik uz ovu knjigu: u njemu će se govoriti o korištenju niskog ljudskog kapitala i visoke osjetljivosti kao glavnih kriterija kako bi se još konkretnije alocirala međunarodna pomoć zemljama u razvoju da izbjegnju zamku siromaštva. Ako bi u bližoj budućnosti indeks osjetljivosti uključivao i kapital okoliša, ovaj pristup (koji se zagovara i u ovoj knjizi) bi mogao uvelike doprinijeti i drugim velikim izazovima našeg doba, kao što su napori međunarodne zajednice da se klimatske promjene ublaže i da im se mi prilagodimo - te na taj način pomoći da se izbjegne i klimatska zamka.

Udo E. Simonis

fra Luka Markešić
SVETI FRANJO ASIŠKI - viđenje,
nasljedovanje i štovanje. U povodu
800 godina nastanka Franjevačkog reda
1209.-2009.
Franjevačka teologija Sarajevo, Sarajevo,
2010.

Teško je naći sveca u Katoličkoj crkvi koji je svojim vlastitim životom i iz toga proizišlim odnosom prema Nadnaravnome i prema drugim ljudima – svejedno kojega oni vjerozakona i svjetonazora bili – kao i svojim odnosom prema okolišu i Svemiru, prema biljnome i životinjskome svijetu, uspio ne samo skrenuti pozornost znati-

željnika nego i mijenjati svijet i odnose u njemu kao što je to činio sveti Franjo Asiški (1182-1226). U sveukupnome svom djelovanju bio je, rekli bismo, čovjek modernoga doba; veliko je značenje pridavao stvorenome svijetu u kojem živimo te ga možemo smatrati začetnikom modernoga shvaćanja ekologije. Osim toga, želio je i, što je jako važno, uspio potaknuti unutarnju obnovu Rimokatoličke crkve, vratiti pozornost crkvenih poglavara na početke kršćanstva, na nauk Isusa Nazarećanina. Osim što je bio čovjek istinske kršćanske vjere, a samo je zapravo tako i mogao mijenjati Crkvu i svijet, bio je i čovjek koji je promovirao ekumenizam i, povrh svega, međureligijski dijalog. Radio je na tome u vremenima koja nisu bila za dijalog, posebno ne u 13. stoljeću, u razdoblju opsežnih i žestokih križarskih ratova vođenih protiv islamskih zemalja radi očuvanja od muslimanskoga zaposjednuća mjestâ u Svetoj zemlji u kojima je živio i djelovao Isus Nazarećanin. Nakon Franjine smrti te su velike vrijednosti na kojima suvremeno čovječanstvo jedino može opstati – unutarnja religijska preobrazba svjetskih religija i prihvaćanje modernoga sekularnog svijeta, ekumenizam i međureligijski dijalog - nastojali promovirati i u životu provoditi njegova redovnička braća i sestre – franjevci podijeljeni u tri skupine: mala braća, konventualci i kapucini i sestre franjevke Klarise. Od 13. stoljeća pa sve do danas, a posebno u Bosni, u koju dođoše 1291., započevši svoje djelovanje na njezinome istoku, u mjestu Srebrenica (odatle i ime provincije: Bosna Srebrena) franjevci su, proizlazeći iz naroda kojeg su pastorizirali, svojim djelovanjem mijenjali bosanske ne samo duhovne, nego kulturne, društvene i političke obzore.